

Et Skifte efter Degnen Berthel Colding i Havdrup.

Af Lærer *S. Wiskinge*, Kirke Skensved.

I ndtil omkring ved Aaret 1808 blev Præsternes og Degnenes Dødsboer varetaget af en gejstlig Skifteret, bestaaende af Herredsprovsten og een eller to Sognepræster, og i Henhold til Danske Lov 2. Bog 16. Kapitel krævedes det derfor af dem, der skulde være Provster, at de havde fornøden »Forstand i Landsloven«, saa de paa tilbørlig Maade kunde udføre dette Embedshverv.

Saa snart en gejstlig Mand, hvortil ogsaa Degnene blev henregnet, var afgaaet ved Døden, skulde Melding derom afgives til Provsten, af hvilke der den Gang var een i hvert Herred, og denne maatte da tilligemed en af Sognepræsterne straks begive sig til Stervboen (Dødsboet) og »forsegle det«, som det hedder i Datidens juridiske Sprog.

Var Herredsprovsten af en eller anden Aarsag forhindret i at komme til Stede, kunde en af Præsterne fra det Herred, Dødsfaldet var indtruffet i, træde til og udføre det fornødne paa Provstens Vegne og Ansvar.

Efter Forløbet af 30 Dage blev der saa i Overværelse af Arvingerne foretaget en fuldstændig Fortegnelse og Vurdering af den afdødes Efterladenskaber, hvorefter Skifte og Deling af Dødsboet kunde finde Sted.

Gennem disse Skifteboer fra det 17. og 18. Aarhundrede kan man i flere Henseender faa et ret fyldigt Indblik i de økonomiske og sociale Forhold, der har været raadende i Præsternes og Degnenes Hjem i Fortids Dage, men medens man for mangt et Præstehjems Vedkommende

ofte kan træffe paa Dødsboer, som viser, at der indenfor Hjemmets Arne har været fuldt op af denne Verdens Herligheder, saa hører dette til Sjældenhederne for Degnehjemmenes Vedkommende.

Vel traadte Armoden ingenlunde i Almindelighed saa stærkt frem i Degnenes Hjem, som man gennem nedenførte Skifte efter Degnen Berthel Colding i Havdrup faar Indtrykket af, at den her maa have gjort, eftersom der blandt hans fattige Efterladenskaber af Gangklæder kun fandtes en gammel Kjole til 4 Skilling, et Par Skindbukser til 6 Skilling og to Par Strømper til 8 Skilling, men nogle Steder var de Indtægter, der var tildelt de Mænd, der virkede som Degne, dog meget knappe og ringe. Dette var saaledes Tilfældet i Havdrup, idet der ikke var tillagt dette Degneembede nogen Jordlod.

Bemeldte Sogndegn Berthel Madsen Colding, hvis Skiftebo her fremdrages, var født 1688. Gennem hele sin Ungdom sad han som Pebling paa Bænkene i den lærde Skole i Æbeltoft, i hvilken Latinen ligesom i alle andre af Datidens lærde Skoler var det dominerende Fag.

Da Berthel Colding havde naaet sit 24. Aar, blev han af Rektoren udskrevet som Student og forlod Skolen i Æbeltoft, og som saa mange andre af hin Tids Studenter fortsatte han ikke Studierne ved Universitetet, men valgte at gaa over i Degnestillingen.

I 1718 blev han af Biskop Christen Worm kaldet til Degn for Havdrup og Kirke Skensved Menigheder, som den Gang hørte sammen. I dette Degneembede virkede han i 44 Aar.

Omtrent samtidig med, at han tiltraadte Embedet, ægtede han Anne Kirstine Laursdatter, der var en Datter af Herredsfoged Laurs Andersen i Begtrup paa Mols. Hun døde længe før sin Mand, og Berthel Colding henlevede de sidste Aar af sit Liv i stor Ensomhed. Han havde ingen Børn eller nærstaaende Slægtninge, som kunde yde ham Hjælp eller Støtte i hans sidste Levetid, da han blev kastet paa Sygelejet, og en Kone fra Havdrup paatog sig derfor at »opvarte ham« for en Betaling af 2 Skilling (4 Øre) daglig.

Den gamle Lære-Mand, som han benævnes i Kirkebogen, døde Onsdag den 25. August 1762 i en Alder af 74 Aar og blev begravet Søndagen derefter paa Havdrup Kirkegaard ved Siden af »sin forhen afdøde salige Hustru«.

Samme Dag, Dødsfaldet havde fundet Sted, indfandt Skifteretten sig i Dødsboet og foretog en Vurdering af Berthel Coldings Efterladenskaber, hvorom det hedder:

Anno 1762, den 25. August, var jeg underskrevne Adam Friederich Fugl, Sognepræst for Snoldelev og Tune Menigheder, paa velædle og højlærde Hr. Provsten i Carlsunde Magister Lorentz Lorentzens Vegne og efter hans Begæring tillige med Hr. Caspar Müller, Sognepræst for Havdrup og Skensved Menigheder, i Stervboen efter hæderlige og vellærde Berthel Colding, forrige Sognedegn for Havdrup og Skensved Menigheder¹⁾, som i Dag ved Døden er afgaaet, for at registrere og vurdere, hvad der fandtes i Stervboen, og havde med os overværende to Mænd, Jens Madsen og Hans Andersen, begge bosiddende Gaardmænd i Havdrup, og fandtes der som følger i Boen:

1 Jern-Bilæggerovn	5 Rdl. 2 Mk. » Skl.
1 gammelt Fyrreskab	» — 1 — 8 —
1 — Kuffert	» — 2 — » —
1 Træ-Saltkar	» — » — 2 —
1 gl. Bord	» — » — 4 —
1 liden gammel Kiste	1 — » — » —
1 jernbundet Skrin	» — » — 8 —
1 mindre Skrin	» — » — 6 —
1 Urteskrin	» — » — 2 —
1 bundløs Standertønde	» — » — 1 —
1 Kaalkurv	» — » — 1 —
1 Sidestykke til en Seng.....	» — » — 4 —
4 Stk. gamle Senge-Klæder	» — 1 — » —

¹⁾ I Henhold til en kgl. Resolution af 28. Februar 1812 bestemtes det, at Havdrup og Kirke Skensved Sogne skulde skilles, naar der indtraadte Vakance i Jersie Præstekald. Den 5. April 1816 traadte Resolutionen i Kraft, og Kirke Skensved Sogn henlagdes da som Anneks til Jersie.

	» Rdl.	» Mk.	2 Skl.
1 Øreballie	»	»	2
2 Hylder	»	»	6
1 gammel Thedaase	»	»	1
1 Net med lidt sort Uld.....	»	»	1
1 Futeral med 2 Rageknive	»	»	4
1 Sten-Thepotte	»	»	1
1 Kurv med noget gammelt Jern	»	»	6
1 gammel Fjerdning	»	»	1
1 bundløs Fjerdning	»	»	1
1 Buesav	»	»	8
1 Nathue, en gl. Paryk og en Hat	»	»	4
1 Kobber-Thekedel	»	1	8
1 gammel Tin-Thepotte	»	»	2
1 Messingbæger	»	»	8
1 Blikdaase	»	»	1
1 Glas med Træfod.....	»	»	1
1 Hængeskab med 3 smaa Skuffer	»	»	2
1 Messinglysestage	»	»	6
1 Hammer	»	»	2
2 Træstole	»	2	»
1 Brændeglas	»	»	2
1 Kedelkrog	»	»	8
1 Sæk med Kalk udi.....	»	»	12
1 Par Skindbukser	»	»	6
1 gammel Kjole	»	»	4
2 Par Strømper	»	»	4
Nogle gamle makulerede og gen-			
nemregnede Bøger	»	»	8
1 Lier (d. e. en Slags Høsebænk)	»	»	8
1 Skovlæs Brænde	»	5	»
Ialt....	9 Rdl.	5 Mk.	9 Skl.

Som man ser, var det kun et meget lille Beløb, Berthel Coldings Ejendele i Henhold til Vurderingen repræsenterede. Dog maa det ikke lades udé af Betragtning, at hans Bo ogsaa tager sig endnu fattigere ud, naar man ser det under en Nutidens Synsvinkel, end det har gjort efter hin Tids Forestilling og Opfattelse, men faa og ringe var hans Ejendele dog, og de illustrerer i høj Grad, hvor tarvelige Forholdene har været indenfor dette Degnehjems Mure.

Da der ingen Slægtninge eller Arvinger var nærværende, som kunde have det fornødne Opsyn med, at Efterlændskaberne ikke bortkom, og Skifteretten skønnede, at det vilde blive for bekosteligt for Boet, om der skulde lejes nogen dertil, lod den allerede 5 Dage efter Dødsfaldet afholde Auktion over Berthel Coldings Ejendele.

Den 24. September 1762, 30 Dage efter »den salige Mands Død«, traadte Skifteretten atter sammen i Stervboen for at paabegynde et lovligt Skifte. Her blev der først foretaget en Opgørelse af, hvad der var indkommet ved den afholdte Auktion, og det viste sig da, at dette oversteg Vurderingen betydeligt, idet det beløb sig til

15 Rdl. 5 Mark 9 Skilling.

Hertil kom der endvidere, hvad Dødsboet havde tilgode for Degnetrave (Tiende) hos Bymændene i Havdrup og Kirke Skensved, og som i Henhold til en Kontrakt, den »salige Mand« forhen havde indgaaet med dem, udgjorde følgende Beløb aarlig:

Af Havdrup Sogn:				
Gaardmand	Niels Jørgensen	1 Rdl.	3 Mark.
—	Jens Madsen	1 —	3 —
—	Hans Olsen	2 —	» —
—	Jens Andersen	1 —	3 —
—	Hans Andersen	1 —	3 —
—	Nilaus Andersen	1 —	» —
—	Jens Johansen	1 —	» —
—	Ole Jensen	1 —	» —
Smeden		1 —	» —
			Ialt....	12 Rdl. » Mark.
Af Kr. Skensved Sogn:				
Gaardmand	Hans Jensen	1 Rdl.	» Mark.
—	Christian Hansen	» —	5 —
—	Lars Nielsen	» —	5 —
—	Peder Jensen	1 —	2 —
—	Hans Kristensen	1 —	2 —
—	Ole Larsen	1 —	3 —
—	Niels Pedersen	» —	5 —
—	Morten Christensen	1 —	1 —
			Ialt....	8 Rdl. 5 Mark.

Hele Skifteboets Aktiver beløb sig saaledes ialt til
36 Rdl. 4 Mark 9 Skilling.

Der blev imidlertid stillet følgende Gældsposter til
Dødsboet:

Den salige Mands Begravelse	12 Rdl. »	Mark 12 Skl.
En Kone, som udi hans Svaghed i 16 Uger havde opvartet ham	2 — 4 —	» —
En, som havde ringet Kirkeklokken	» — 5 —	» —
Til Enkekassen udbetalt 1 Aars Rente af 50 Sletdaler for Degne- boligen	1 — 4 —	» —
Afgift til Roskilde Skole	4 — 3 —	» —
En Consumsions- og Familieskat	1 — 1 —	10 —
Hans Olsen i Havdrup fordrede	» — 4 —	» —
Johanne Olufs i Snoldelev ligeledes	» — » —	4 —
Ialt	23 Rdl. 4 Mark	10 Skl.

Som det fremgaar af ovenstaaende Udgiftsposter, var det ingenlunde smaa Afgifter, der aarlig skulde udredes af et Degneembede. En af de Byrder, der tyngede mest, var den aarlige Afgift til den Latinskole, under hvilken Embedet henhørte. Denne Afgift beløb sig i Almindelighed til op imod en Femtedel af det paagældende Embedes Kornindtægt, og det holdt derfor mangen Gang haardt for Degnene at udrede Afgiften, men blev den ikke betalt til Forfaldstiden, kunde den inddrives ved Udpantning eller endog drage andre højst ubehagelige Følger efter sig for Indehaveren af Embedet.

Af andre Udgifter, som Degneembederne maatte bære en ikke ringe Andel af, kan nævnes de i Fortidens Dage almindelige Krigsskatter, Kopskatter, Fortifikationsskatter og mange flere. Vel kunde disse Skatter være af veksellende Størrelse, men de var dog altid en Faktor, der maatte regnes med paa Udgiftssiden.

Hertil kom saa, at der ved Overtagelsen af Embedet maatte betales en Indløsningssum for Degneboligen. Kunde dette Beløb ikke betales kontant, maatte det tilvejebringes gennem Laan, hvorved der altsaa blev en aarlig Renteudgift, som Degnen maatte svare. Ligesaa paahvi-

lede det ogsaa Indehaveren af Embedet at vedligeholde Boligen i god og forsvarlig Stand.

Skønt det kun var saare lidt, Berthel Colding havde efterladt sig, hengik der dog lang Tid, før Skiftet kunde sluttet, idet Lovens Forskrifter skulde overholdes. Der skulde saaledes sættes Undersøgelser i Gang for at finde de mulige Arvinger, og dette gik ikke saa hurtigt for sig i de Tider.

I det af Slægten Berling fra Aaret 1749 udgivne Blad, der i Tiden fra 1762 til 1808 udkom 2 Gange ugentlig i 2-spaltet Kvant-Format under Navn af »Kjøbenhavnske Tidender«, lod Skifteretten den 26. og 29. November samt 6. December 1762 indrykke følgende Kundgørelse:

Då Berthel Colding, Degn til Havdrup og Schiensved Meenigheder, i Tune Herred, i Sielland, er for nogen Tid siden ved Døden afgangen, uden Livs-Arvinger; og hans Stervboe strax tagen under lovlig Behandling, men befunden saa ringe, at den ey formaaer at bekoste et lovformeligt Proclame: Saa lader Skifte-Forvalteren herved 3de Gange indkalde saavel hans Arvinger som Credi og Debitores at indgive deres Fordring hos Provst Lorentzen udi Carlslund, eller at møde i bemeldte Haudrup 12 Uger fra d. 4. Decbr. h. a. at regne, da enhver skal vederfares Ret efter Loven og Stervboets Omstændigheder; men de Udeblivende at tage Skade for Forsømmelse.

Carlslund, d. 25. Novbr. 1762.

L. Lorentzen.

I Henhold til dette Proklama fra den gejstlige Skifteret for Tune Herred indløb der Skrivelse fra Byskriver Ditlevsen i Æbeltoft om, at Berthel Colding havde 4 Broderbørn, nemlig en Brodersøn, Orgelbygger Mads Hansen, som rejste i Udlandet paa sin Profession, og tre Broderdøtre, af hvilke de to opholdt sig i Æbeltoft, den tredje i København; og at disse var berettigede til at tage Arv efter Berthel Colding, ifald der blev noget tilovers fra Dødsboet.

Men samtidig hermed stod Eftermanden i Embedet, Degnen Niels Christensen Qvist, frem for Skifteretten og

beklagede, at Degneboligen var i en højst daarlig Forfatning, og han formodede, at Degneboligen blev leveret ham i Overensstemmelse med de kongelige Bestemmelser for Sjællands Stift.

Overfor dette Krav hævdede Skifteretten, at den salige Mands Vilkaar og Indkomster havde været saa ringe, at det vilde have syntes noget ukristeligt, om det lidet Levebrød, han havde, skulde være taget fra ham og anvendes til Boligens Vedligeholdelse, især da det ikke kunde godtgøres, at han havde modtaget den i god og beboelig Tilstand, men Qvist kunde faa Boligen til den Pris, den var takseret til, nemlig 50 Rigsdaler, og ifald der kunde blive noget tilovers fra Stervboens Besværinger, maatte han endda nyde det til Hjælp til Opbyggelse af den forfaldne Degnebolig. Hermed erklærede Qvist sig tilfredsstillet.

Hen paa Slutningen af Aaret 1763 var Skifteretten omsider naaet saa vidt, at den endelige Opgørelse af Dødsboets Aktiver og Passiver kunde finde Sted, og den 17. December traadte Retten sammen for sidste Gang.

Til de foranførte Udgifter af 23 Rigsdaler 4 Mark 10 Skilling var der yderligere kommet følgende Poster:

Auktions Salær	» Rdl. 4 Mark » Skilling.
For at indkassere Pengene.....	» — 4 — » —
Skifteretten for Rejser og Umage	2 — » — » —
Stempel-Papir til Skiftebrevet...	» — 4 — 8 —
Skriverløn for Skiftebrevet, 5	
Ark à 3 Mark.....	2 — 3 — » —
Vurderingsmændene	» — 4 — » —
Kundgørelse i »Kjøbenhavnske	
Tidender«	1 — » — » —
Hans Larsen i Havdrup fordrede,	
»hvad der var enhver bekendt«	» — 3 — » —

Ialt... 8 Rdl. 4 Mark 8 Skilling.

Hele Arven efter Berthel Colding blev saaledes kun 4 Rigsdaler 1 Mark 7 Skilling, og da Byskriver Ditlevsen i Æbeltoft, efter at der var givet ham Oplysninger om

Dødsboets Aktiver og Passiver, ikke havde ladet høre fra sig, bestemte Skifteretten, at Arven skulde tilfalde Eftermanden i Embedet som Hjælp til Istandsættelse af Embedsboligen.

— — —
 Degnen Niels Qvist, der blev Berthel Coldings Efterfølger, havde ikke gaaet i den latinske Skole, og han blev derfor betegnet som »en ustuderet Mand«, men da han i flere Aar havde været Skoleholder og fundet Naade hos Abbedissen for Vallø Kloster, Prinsesse Louise Sophie Frederikke af Slesvig-Holsten-Glyksborg, blev han af hende kaldet til Degn i Havdrup og fik i Henhold til Reskript af 27. November 1762 Tilladelse til at blive Degn.

Det var dog ingenlunde blide Kaar, Niels Qvist opnaaede i Havdrup. Indtægterne var smaa, og i en Klage over den forfaldne Degnebolig anfører han, at han næppe til daglig kunde finde Ly i den, og at de 4 Rigsdaler 1 Mark og 7 Skilling, han havde erholdt i Arv efter Formanden, forsløg kun lidt til Boligens Istandsættelse.

I sin Vaande tyede han da til Biskoppen om Støtte, og i 1765 erholdt han Tilladelse til at maatte modtage Gaver af sine Embedsbrødre i Sjællands Stift til Opførelse af en ny Degnebolig i Havdrup.

Niels Qvist kom dog ikke til at beklæde Degneembedet i Havdrup i ret lang Tid. En trist Skæbne ramte ham, idet han paa en Hjemtur fra Roskilde i November Maaned 1766 faldt i en Tørvegrav og druknede. Om de nærmere Omstændigheder ved denne ulykkelige Begivenhed giver Beretningerne ingen videre Oplysninger. Han blev i Henhold til »naadigst Resolution« af Amtmanden stedt til Hvile paa Havdrup Kirkegaard den 1. December 1766.

Af Kilder nævnes: Gejstlig Skifteprotokol for Tune Herred. Kirkebøgerne for Havdrup Sogn. Danske Lov af 1683. »Kjøbenhavnske Tidender« 1762. Anders Petersen: Sjællands Stifts Degnehistorie.